

Резюме

Определяются характерные черты музейного строительства Подолья в контексте политики Коммунистической власти во второй половине 30-х годов XX в.

Ключевые слова: музеи, Подолье, политический режим, традиции, экспозиции, выставки, политические репрессии.

Одержано 1 вересня 2011 року

УДК 377.6(477.43)“1991–2011”

А.А.Заводовський

Розвиток студентського самоврядування у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка: теоретичні засади і їх реалізація (1991–2011 рр.)

Досліджуються процеси становлення студентського самоврядування в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка в роки незалежності української держави.

Ключові слова: студентське самоврядування, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, студентський сенат, академічна громада, вища освіта.

Двадцять років пройшло з часу, коли Україна розпочала відлік своєї найновішої історії як незалежна і суверенна держава. Зміна вектора суспільно-історичного розвитку вплинула на систему світоглядних орієнтирів українців. Наша держава входить до світової спільноти і це вимагає від вищої освіти формування у молоді нових пріоритетів¹. Виховання майбутніх лідерів має відбуватися ще на студентській лаві, а це можливо лише через впровадження у вишах різноманітних форм студентського самоврядування.

Система студентського самоврядування в К-ПНУ імені Івана Огієнка базується на відповідних законах України, Указах Президента України, рішеннях уряду, нормативних документах Міністерства освіти і науки, моло-

ді та спорту України, регламентується статутом та визначається “Положенням про студентське самоврядування К-ПНУ імені Івана Огієнка”². Відповідно до цієї законодавчої бази, протягом двох десятиріч науково-педагогічний колектив університету намагався створити таку виховну систему, яка б враховувала потреби майбутнього українського суспільства, дала б можливість самореалізуватися кожному студенту, сприяла його самоутвердженню як громадянина України, фахівця з високим професійним потенціалом. За ці роки вдалося відмовитися від дрібної опіки студентів і постійної регламентації їх діяльності, що вкрай негативно позначалися на творчій ініціативі молоді, заважали їм самостійно діяти та брати на себе відповідальність за свої дії.

В основу методологічного забезпечення педагогічного сприяння становлення та розвитку студентського самоврядування лягли фундаментальні положення багатьох вітчизняних та закордонних педагогів і психологів, що сприяло переходу від авторитарної педагогіки до педагогіки співпраці й толерантності. У першу чергу, це теоретико-методичні розробки доктора психологічних наук, директора Інституту проблем виховання НАПН України І.Беха³.

Теоретичним підґрунтям для розробки парадигми особистісно зорієнтованого виховання слугують концепції та ідеї, що в сукупності забезпечують таку зорієнтованість. Змінюючи виховну парадигму у виші, опираючись на праці американського психолога Дж.Маккеланда, першою почала впроваджуватися концепція життєвого успіху⁴. Ідеї досягнення життєвого успіху відіграють неабияку роль у мотивації діяльності студентів. Важливим меседжем цієї концепції є те, що потреба в успіхові ефективно реалізується шляхом пошуку нових способів застосування своєї енергії, здібностей і сил у тому випадку, якщо оточення заохочує успішність такого пошуку. Таким чином, досягається збіг інтересів суспільства та індивіда у створенні умов для досягнення індивідуального успіху.

Іншою концепцією, яка використовується у педагогічному супроводі самоврядної діяльності студентів є концепція самоменеджменту, розроблена закордонними дослідниками М.Вудкоком, Д.Френсісом і Л.Зейвертом⁵. Для успішного самоменеджменту пропонуються такі орієнтири, як фізичне здоров'я, відсутність шкідливих звичок, життєстійкість, збалансований підхід до життя та роботи, здатність справлятися зі стресом, ефективне використання часу, високий рівень знань, здібність підтримувати першорядне та ін.

Досить ефективною для розбудови студентського самоврядування є

концепція соціальних типів особистості, запропонована ще наприкінці 70-х рр. XX ст. литовською дослідницею А.Аугустінавичюте⁶ (в Україні проблему соціальних типів особистості успішно досліджують О.Слинько та В.Гуленко⁷). Повторювані та відносно стійкі сполучення соціальних та індивідуальних рис являють собою підґрунтя для типологізації особистості студента. Важливим є зв'язок типів особистості з їхнім місцем в тих чи інших соціальних групах та статусом самих груп. Сучасні наукові дослідження теорій і моделей соціалізації вказують на високу ефективність розвиваючої концепції соціалізації людини, під якою розуміється процес освоєння індивідом суспільних відносин, норм поведінки та системи цінностей, що існують у даному суспільстві. У науковій літературі склалися різні точки зору на сутність цього явища⁸. Ми розуміємо соціальну адаптацію як зумовлену змінами соціальної реальності, специфічну діяльність людини, оптимізацію взаємодії індивіда з навколишнім соціальним середовищем. Структура адаптивної діяльності при цьому передбачає три ступені: оцінювання характеру і значущості змін; необхідну корекцію поведінки особистості; відповідне перетворення навколишнього середовища. Досить корисними у розбудові студентського самоврядування є здобутки нових напрямків у психологічній науці – нейро-лінгвістичного програмування (NLP) та так званої людської інженерії (Human ingenering)⁹. Їх концепції дозволяють уникнути небажаних маніпуляцій свідомістю студентів, допомагають у критичні моменти вчасно оволодіти собою і ситуацією в цілому.

Науково-педагогічні працівники вишу продовжують пошук особистісно зорієнтованих технологій виховання, працюють над впровадженням інших концепцій “власного особистісного самоперетворення”.

Необхідність у дієвому студентському самоврядуванні постала перед науково-педагогічною громадою ще на початку 90-х рр. минулого століття, коли вища освіта втратила відповідні орієнтири і перебувала у стані глибокої кризи. Ситуація погіршувалася через те, що в Україні не було забезпечено громадського контролю за навчально-виховним процесом з боку всіх його учасників. Тому однією з найдієвіших форм впливу на життєдіяльність навчальних закладів та демократизацію процесу управління ними стало студентське самоврядування. Ефективність запровадження його у вищих підтверджувалося і світовою практикою. Здавалося, що після здобуття Україною незалежності, відкинувши заідеологізовані форми організації, молодь сама створить нові демократичні структури. Насправді цей процес виявився непростим і неоднозначним. Замість заскорозлих ієрар-

хічних утворень попередніх часів стали виникати студентські організації з розмитими цілями і хаотичними заходами. Роль та статус студентського самоврядування у виші дещо зросли у 2001 р. після Указу Президента України “Про всеукраїнську студентську раду”¹⁰.

Було вкрай важливо не допустити заформалізованості, бюрократичної заорганізованості в діяльності студентських самоврядних органів. Постали небезпеки і з іншого боку: частина студентів уявляла студентське самоврядування як організацію, яка має діяти паралельно, а то й усупереч адміністрації вишів¹¹. Окремі студентські структури, незважаючи на надані їм широкі права і повноваження, так і залишилися бездіяльними і не впливали на вирішення найелементарніших питань студентського життя.

У березні 2005 р. в Міністерстві освіти та науки України було проведено круглий стіл з проблем студентського самоврядування, у якому взяв участь спікер студентського сенату університету Євген Куценко. Результатом обговорення стало створення Всеукраїнського студентського консультативно-дорадчого органу, при міністерстві – Всеукраїнської студентської ради (ВСР). У травні відбулася установча конференція, яка затвердила ряд документів, що регламентували роботу новоутвореної структури¹². У 2005–2007 рр. до складу президії ВСР був делегований спікер студентського сенату Євген Куценко¹³.

У 2005 р. студенти університету разом із молоддю інших регіонів України зробили ще один крок до створення загальнодержавної молодіжної організації, яка б відстоювала інтереси усіх молодих українців – Українського молодіжного форуму. Процедура його реєстрації тривала понад рік. Національна рада молодіжних організацій і Український національний комітет молодіжних організацій довго виробляли спільну платформу, і 7 листопада 2006 р. його, нарешті, було зареєстровано. Таке об'єднання значно підвищило статус самоврядних організацій та шанси вступити до Європейського молодіжного форуму¹⁴.

Студентське самоврядування в К-ПНУ імені Івана Огієнка сьогодні діє як підсистема в системі управління навчально-виховним процесом. Ця діяльність спрямована на забезпечення виконання студентами своїх обов'язків, захист їх прав, інтересів, сприяє гармонійному розвитку особистості і здійснюється на основі добровільної участі студентів в організації життєдіяльності вишів. Суб'єктом управління виступає студентський сенат університету. Головною метою студентського самоврядування є всебічне сприяння сумлінному виконанню майбутніх фахівців своїх обов'язків з одночасним захистом їх законних прав та інтересів. Звідси випливають

його основні завдання: сприяння навчально-виховній, науковій та творчій діяльності молоді; створення необхідних умов для навчання, проживання і відпочинку студентів та їх працевлаштування; налагодження взаємодії з керівництвом вишу; ефективне втілення в життя молодіжних програм; створення різноманітних студентських об'єднань, клубів за інтересами; організація співробітництва зі студентами вишів інших регіонів України та громадськими організаціями¹⁵.

Основними принципами, на яких базується система студентського самоврядування університету є принципи законності, самостійності і незалежності студентських органів у межах своїх повноважень, колегіальності, гласності і врахування громадської думки, тісної взаємодії самоврядування з колективом студентів, громадськими організаціями, виборності виконавчих органів, їх підконтрольності, підзвітності і відповідальності перед студентським колективом, обов'язковості виконання рішень органів студентського самоврядування для усіх студентів¹⁶.

Студентські структури виконують чимало функцій, основні з яких – виховна, організаторська та комунікативна. Провідною серед них, безумовно, є виховна функція. Адже суспільство, у першу чергу, чекає від вишів “кінцевого продукту” – сформованої особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, зберігає і продовжує українські культурно-історичні традиції, шанобливо ставиться до рідних святинь, української мови, історії, а також до культури всіх національностей, які проживають в Україні, виявляє культуру міжетнічних і міжособистісних стосунків¹⁷. Для більшої результативності функціонування студентського самоврядування та здійснення власних ініціатив адміністрація університету надала студентським структурам у межах їх повноважень повну свободу дій, не відмовляючись від обмеженого контролю за їхньою діяльністю.

В останні роки органами студентського самоврядування було вироблено і подано до адміністрації чимало пропозицій. Однак фінансового ресурсу для реалізації студентських починань сьогодні катастрофічно не вистачає, тому багато добрих і потрібних справ залишаються у протоколі намірів.

Взаємовідносини між адміністрацією і самоврядними органами вибудовуються за двома зворотними векторами. Необхідність ініціативи з боку адміністрації обумовлюється нормативними документами вищого навчального закладу, а ініціативи самоврядних органів – необхідністю вирішення питань, що перебувають у сфері повноважень студентських рад усіх рівнів. Рішення з соціальних і культурно-просвітницьких питань ректорат

та деканати приймають лише за погодженням із органами самоврядування. Останні беруть активну участь у вирішенні питань призначення стипендій, поселення у гуртожитки, відрахування студентів тощо¹⁸.

Така тісна взаємодія з адміністрацією дозволяє молоді повірити у власні сили, розвинути у майбутніх фахівців ініціативу, організаторсько-управлінські якості, привити відповідальність за доручену справу і, таким чином, повністю розкрити потенціал самоврядування. Систематично практикуються виступи спікера студентського сенату університету на засіданнях вченої ради університету, а голів студрад факультетів – на вчених радах факультетів.

Студентське самоврядування розвивається у двох основних напрямках. По-перше, самоврядні органи на рівнях академічних груп, факультетів, гуртожитків та вишу забезпечують самоуправління студентів на засадах демократії і є важливим засобом формування та реалізації молодіжної політики в цілому. По-друге, студентські організації за інтересами (братства, колегії, асоціації, клуби, об'єднання, гуртки, секції та інші неформальні групи) стали важливою складовою студентського руху і забезпечують можливість здійснювати вільний вибір світоглядних, духовних, культурних та мистецьких цінностей кожній молодій людині.

Структура студентського самоврядування формується відповідно до “Положення про студентське самоврядування К-ПНУ імені Івана Огієнка”, яке затверджено вченою радою університету. Вищим колегіальним органом самоврядування відповідно до вимог законодавства є конференція студентського колективу. Делегати на конференції обираються за встановленими нормами. Діяльність студентського самоврядування узгоджується з адміністрацією і не залежить від політичних та релігійних об'єднань¹⁹.

Головною структурною одиницею самоврядування у виші є академічна група, де обирається свій первинний виконавчий орган і представник до виконавчого органу факультету. Сутність студентського самоврядування на рівні академічної групи полягає в організації реалізації прав та інтересів як первинного осередку, так і кожного його члена спільними силами групи.

Як показує практика, успішність самоврядування на рівні академічної групи напряму залежить від її наставника. Там, де педагогам вдається забезпечити наявність суспільно корисної і особистісно привабливої перспективи в самоуправлінській діяльності, поєднання індивідуальних нахилів і здібностей кожної особистості, її інтересів – з потребами колективу, наявності реальної і корисної справи, варіативності організаційних форм, – там на засадах реального самоврядування формується колектив одно-

думців, який працює на принципах співпраці і співтворчості²⁰. Наприклад, академгрупи, де впродовж років наставником призначався заслужений тренер України, суддя міжнародної категорії, доцент Олександр Шишкін, завжди вирізнялися високим рівнем самоорганізації та забезпечення своїх прав і свобод. Навіть у радянські часи (1982–1985 рр.), працюючи з однією із груп факультету фізвиховання, Олександр Павлович зумів підібрати дієвий актив групи (староста Неля Терехова, комсорг Тетяна Процюк, фізорг Василь Ткачук). В колективі був високий рівень дисципліни і організованості, більшість студентів навчалася на “добре” та “відмінно”. До складу групи входило 2 майстри спорту, 4 кандидати в майстри спорту, 12 першорозрядників²¹. Перше місце за результатами двох республіканських і одного всесоюзного конкурсів на кращу організацію спортивно-масової роботи в академічній групі у 1984 р. – закономірний результат зусиль О.П.Шишкіна²². Академгрупа цього наставника, що навчалася у 2002–2006 рр., теж досягла неабияких успіхів. Студенти завершили навчання у повному складі – 25 осіб (таке буває рідко, адже з різних причин до заповітного фінішу приходять не всі). Вісім випускників отримали дипломи з відзнакою. У групі навчалися відомі в Україні та за її межами спортсмени – майстер спорту міжнародного класу, учасниця Олімпійських ігор, переможниця багатьох міжнародних та всеукраїнських змагань з боротьби Анастасія Магросова, майстри спорту з велосипедного спорту – чемпіонки України Ірина Шпильова та Ольга Михайлова, майстер спорту України з художньої гімнастики Світлана Бойко, кандидати у майстри спорту з художньої гімнастики сестри Людмила і Тетяна Погребняки²³.

У кожній академгрупі обирається рада, до якої входять староста групи, профгрупорг і координатори окремих напрямів роботи (навчально-виховної, наукової, культурно-масової, спортивної та ін.). Ради студентських академгруп сприяють розвитку у майбутніх фахівців колективістських рис. Реальні повноваження рад студентських академгруп визначаються колегіально і погоджуються зі студрадами факультетів та деканатами. Вони наділені такими функціями, як обговорення результатів навчання, організація наукової, культурно-просвітницької, спортивної роботи, звернення до деканатів з пропозиціями про заохочення та дисциплінарні стягнення, виявлення причин пропусків занять, зриву термінів складання заліків та іспитів, організацію взаємодопомоги тощо²⁴.

Самоврядування в групах будується на принципах демократії і гласності. Неухильно зростає роль загальних зборів групи, які вирішують найважливіші питання життєдіяльності первинного осередку студентської

групади. Педагогічним колективом звертається увага на те, щоб дотримувались демократичного принципу, студенти не дозволяли лідерам самовільно приймати рішення за весь колектив, а лише надавали йому право представляти його інтереси. Зберігається можливість самовисування на виборні посади, за ініціативою будь-кого з групи можуть бути скликані загальні збори. Для підвищення авторитету та ролі старост академгруп, їх призначають лише за згодою колективів груп.

Під час здійснення педагогічного керівництва організацією самоврядування дотримується таке правило: чим вищі показники успішності, творчої, трудової та громадської активності студентської академгрупи, чим кращі характеристики міжособистісних взаємин у ній, тим більше самоврядних функцій можна передати цьому колективу²⁵.

Студради факультетів формуються виключно з представників академгруп. Для забезпечення планомірної і цілеспрямованої роботи цих органів чітко окреслені функції кожного з секторів. Сектор навчальної роботи забезпечує дотримання студентами трудової дисципліни, організовує заходи, спрямовані на формування фахової компетентності, вироблення у молоді прагнення до самоосвіти, самоорганізації, розвиток професійних навичок і умінь тощо. Сектор науково-дослідної роботи дбає про організацію студентських конференцій, шкіл, круглих столів, олімпіад, спільно з студентським науковим товариством залучає студентів до участі у всеукраїнських та міжнародних наукових форумах, підтримує творчу ініціативу у науково-дослідній роботі колективів кафедр тощо.

Сектор культурно-масової роботи створює умови для різнобічного розвитку особистості, залучає студентів до різноманітних видів творчої діяльності, збереження національних традицій України, культурних надбань регіону, міста, університету, факультету, організовує вечори відпочинку, конкурси, КВНи, посвяти в студенти, випускні вечори, дні факультету, підтримує зв'язки з установами культури тощо²⁶.

Сектор організації спортивно-масової роботи проводить спортивні змагання, спартакіади, чемпіонати, пропагує здоровий спосіб життя, фізичну культуру і масовий спорт, організовує зустрічі з видатними спортсменами тощо.

Сектор організації міжвузівських та міжнародних зв'язків налагоджує зв'язки з вишами України і зарубіжжя, з представниками громадських організацій, здійснює реалізацію спільних програм, навчальних обмінів тощо.

Важлива роль в роботі студентського самоврядування відводиться сектору інформації, який у своїй діяльності дотримується принципу гласності.

За допомогою факультетських газет-малотиражок К-ПНУ “Кліо”, “Антенна”, “Газет@”, “Eduteinment” та ін. досить ефективно поширюється інформація про пророблену роботу та подальші плани²⁷. До повноважень студентських рад факультетів належать питання морального і матеріального заохочення студентів, внесення пропозицій щодо стягнень, надання та позбавлення стипендій.

До студентського сенату К-ПНУ імені Івана Огієнка входять голови студрад факультетів, голови студрад гуртожитків, а також по одному представнику від студентських організацій. Організовує роботу студентського сенату, веде його засідання, і слідкує за виконанням прийнятих ухвал спікер сенату. Він також представляє цей орган у стосунках з ректоратом університету, іншими структурами. Писар сенату веде документацію та виконує інші обов’язки, передбачені Положенням²⁸.

В усіх студентських гуртожитках діють студради гуртожитків. Вони залучають мешканців до виховної, культурно-масової, просвітницької, спортивної роботи, організації дозвілля тощо. Студради взяли на себе обов’язок із збереження житлового фонду гуртожитків, організації умов для самостійної навчальної роботи, дозвілля, організації чергування, поширюють знання з санітарії та гігієни побуту, запобігають вчиненню студентами правопорушень, вживанню ними алкоголю, наркотиків, палінню, залучають мешканців до озеленення і благоустрою території навколо гуртожитку, ремонту кімнат та інвентаря²⁹.

Виховний ефект студентського самоврядування залежить від реалізації в його діяльності принципу демократизації. Справжній демократизм можливий за створення в колективі морально-психологічної атмосфери, яка б сприяла виявленню й розвитку потенційних можливостей кожної особистості, “переведення” кожного студента з позиції об’єкта в позицію суб’єкта, змінності лідерів студентського самоврядування, незмінного дотримання принципу представництва первинних осередків у виконавчих органах студентського самоврядування усіх рівнів, реального вибору керівників будь-якого органу студентського самоврядування на альтернативній основі, періодичної звітності активу перед своїм колективом, широкої гласності в його роботі тощо³⁰. Успішне функціонування студентського самоврядування забезпечується плановим характером його діяльності. Органи самоврядування усіх рівнів складають плани і графіки роботи, ведуть облік проведених заходів, як невід’ємна складова будь-якої діяльності. у Хмельницькому економічному університеті, Кам’янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Хмельницькому універси-

теті управління та права, Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Хмельницькому політехнічному коледжі та інших вишах області.

В останні роки в Україні склалася мережа неурядових громадських організацій, які опікуються проблемами студентського самоврядування. Осередки цих організацій успішно діють у стінах університету. майже у всіх вишах Хмельниччини. Серед них – Українська асоціація студентського самоврядування (УАСС), Студентське братство (СБ), Українська студентська спілка (УСС), Фонд сприяння розвитку студентського самоврядування “УНІВЕРСИТАС”, Студентська профспілка, Фундація регіональних ініціатив (ФРІ) та ін.³¹.

За чотири роки свого існування Всеукраїнська студентська рада при Міністерстві освіти і науки України провела чимало конференцій, форумів, організувала навчання лідерів самоврядування. Під час зустрічей на всеукраїнському рівні студенти Хмельниччини отримували корисну інформацію, набували новий досвід, обмінювалися контактами зі студентами з інших регіонів України тощо.

На засіданнях колеги ВСР розглядалася ціла низка актуальних питань, ініційованих представниками студентських громад Кам’янець-Подільського національного університету та Хмельницького національного університету. Це питання своєчасної видачі студентських квитків структурами МОН України, правове врегулювання прозорого механізму поселення студентів у гуртожитки, участь представників студентського самоврядування у роботі стипендіальних комісій, надання матеріальної допомоги студентам за рішенням студентського активу, прав студентів на користування пільгами при пересуванні територію України та ін.

Сьогодні ВСР консолідує самоврядні органи усіх вишів, співпрацює з молодіжними громадськими організаціями України. У 2009 р. нею на Хмельниччині разом з ВМГО “Фундація регіональних ініціатив” реалізовано проект “Молодіжний рейтинг року – 2009”, разом з ВМГО “Демократичний альянс” проведено кампанію “Рік без молоді”. Аналізуються передвиборчі обіцянки кандидатів на посаду Президента України “Молодіжна Варта: Молодь за вами спостерігає”³².

ВСР занепокоєна становищем абітурієнтів, а саме ситуацією із зовнішнім незалежним тестуванням, яке на наступний 2010–2011 рік вже втретє відбуватиметься в Україні. Проведення такого тестування законами України не передбачено. А отже, на думку студентських лідерів, можуть виникати труднощі із застосуванням норм правової відповідальності у разі вчинення порушень і, як наслідок, створення серйозних порушень прав

абітурієнтів на доступ до вищої освіти³³.

Секретаріат ВСР провів обговорення серед студентів та підтримав законопроект №4241 від 19.03.2009, розроблений за ініціативою групи народних депутатів України, з метою забезпечення відкритості та прозорості незалежного оцінювання та надання особам, які проходили незалежне оцінювання, можливості захищати свої права у разі порушень³⁴.

Студентські виконавчі органи тісно співпрацюють зі студентськими громадськими організаціями, гуртками та клубами, сприяють створенню кращих умов для їхньої ефективної діяльності. Так, студентський сенат, виходячи з потреби, може скликати збори студентських організацій, гуртків та клубів університету для вироблення спільної стратегії розвитку. Рішення зборів є обов'язковими для всіх молодіжних організацій вишу³⁵.

Педагоги університету Хмельниччини, занепокоєні зростаючою впродовж останніх років, бездуховністю молоді. Сподівання на те, що всі вади зникнуть тоді, коли стабілізується соціально-економічне становище України, – даремні і утопічні. Соціологічний моніторинг стану правової культури та правосвідомості студентства, проведений силами самих студентів, засвідчує відсутність у молоді людини пізнавального інтересу, соціально-правової активності, нормативного мислення. Почуття патріотизму, громадського обов'язку перед країною, суспільством, шанобливе ставлення до права, традицій та висока етика міжлюдських стосунків знизилася. Тотальна пропаганда прикрашеного егоїзму в останні роки знищила такі суспільно необхідні якості, як шанобливе ставлення до іншої людини, визнання прав і свобод особистості, здатності до компромісу тощо³⁶.

Найбільш поширеними видами порушення студентами дисципліни є запізнення на лекції, прогулювання занять, невиконання навчального плану, недбайливе ставлення до майна навчального закладу, використання вульгарної лексики, паління у неналежних місцях тощо. Зарозуміле ставлення деякої частини студентів до оточуючих проявляється у відкритій неповазі до людей, незалежно від їх віку або соціального статусу, що призводить не лише до порушення дисципліни, а й прав та свобод людини і громадянина³⁷. Зазначене суттєво утруднює досягнення основної мети навчального процесу – формування всебічно розвинутої, творчої особистості, яка буде здатна до самовдосконалення та самореалізації, вважає професор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, що викладає правові дисципліни, Юрій Хоптяр³⁸.

На тверде переконання педагогів області необхідними і обов'язковими рисами студента мають стати висока правова культура, послідовні демо-

кратичні переконання, вміння легітимними методами захищати загально-новизнані суспільні цінності. Тому повага до права й переконаність у його соціальній та особистісній цінності, здобуття певного обсягу юридичних знань, висока загальна правова культура, принципово вмотивована правомірна поведінка як у навчальному закладі, так і в повсякденному житті, висока громадсько-правова активність – є основними напрямками правовиховної роботи, що поступово осилують органи студентського самоврядування університету. Хмельниччини.

Ознакою високої індивідуальної правової культури студентів мають стати такі риси як усвідомлення завдань державно-юридичного регулювання в Україні, розуміння важливого значення юридичних норм саме за сучасних умов державотворення в Україні, досконале знання Конституції України, усвідомлене прагнення і практичне вміння користуватися приписами чинного законодавства³⁹.

Молодь Хмельниччини володіє рядом прав, однак знання і розуміння відповідних правових положень можливе за умов наявності та підвищення правової свідомості, а її формування залежить не тільки від об'єктивної ситуації, у якій розвивається цей процес. Поруч з цим великого значення набувають фактори суб'єктивного характеру: зовнішні – до яких належать інститути правової системи, різні неформальні об'єднання, та внутрішні, – що характеризують механізм світосприйняття особи, аналізу норм права та прийняття рішень. Тому формування правової свідомості, а, відтак, правової культури, яке розвивається на основі зазначених факторів, значною мірою залежить від характеру, темпу, змісту процесу правової соціалізації молоді особи⁴⁰. Для створення сприятливих умов правової соціалізації студентства педагогічні колективи вишів Хмельниччини пішли по шляху формування об'єктивних умов для появи однієї з найефективніших форм студентського самоврядування – організацій (клубів, осередків, штабів) по підтриманню правопорядку та запобіганню проявам злочинності у вищих навчальних закладах (сьогодні їх здебільшого називають громадськими формуваннями сприяння міліції).

Самоврядні організації такого типу мають у нашому регіоні давні історичні корені. Адже поява на Поділлі перших самоврядних дружин з охорони правопорядку сягає своєї давнини. Кам'янецькими каштелянами ще у XVII–XVIII століттях утримувалися добровільні кількасотенні загони міської сторожі. Для подолання хвилі злочинності у м. Кам'янець-Подільському добровільні формування з військовиків та цивільного населення були створені за доби Центральної Ради в 1917–1918 рр. Окрему “міліцейську

сторожу” за часів Директорії у 1919 р. було сформовано з числа студентів Кам’янець-Подільського державного українського університету⁴¹.

У 1937–1940 рр. на Поділлі діяли студентські “бригади сприяння міліції”, які у роки Великої Вітчизняної війни стали основою для інших громадських формувань – “груп охорони громадського порядку”. Ці формування активно боролися з диверсантами. Коли війна закінчилася, “групи” були розформовані, а їх члени увійшли до складу громадських формувань, що знову отримали довоєнну назву – “бригади сприяння міліції”. Така форма громадської самоврядності була досить ефективною у “лихі повоєнні” і проіснувала до початку 60-х рр. минулого століття⁴².

8 червня 1961 р. в УРСР постановами ЦК Компартії України та Ради Міністрів УРСР було затверджено Положення “Про добровільні народні дружини з охорони громадського порядку”. На цій правовій базі, у перші роки 60-х на Кам’яниччині почали створюватися перші народні дружини, до яких входило чимало студентів. Починався цей рух дійсно як добровільний і народний. У 1972 р. комсомольцями міста був створений оперативний комсомольський загін дружинників (ОКЗД). На початку становлення незалежної Української держави переважна більшість народних дружин повністю припинили своє існування. Були розформовані усі пункти підтримання громадського порядку⁴³.

Відродження студентських формувань по підтриманню правопорядку на Хмельниччині почалося з середини 90-х рр. минулого століття. На початку жовтня 1995 р. за ініціативи ректора Кам’янець-Подільського державного педагогічного інституту професора Анатолія Копилова з 25-ти осіб було сформовано групу, яка тричі на тиждень займалася рукопашним боєм, фізичною підготовкою, стрільбою з малокаліберної зброї, скельним альпінізмом тощо. Вечорами ці студенти проводили рейди по студентських гуртожитках та навчальних корпусах, слідували за дотриманням правопорядку на дискотеках, Брейн-рингах, КВНах та інших розважальних заходах. Трохи згодом група оформилася у загін сприяння міліції. Необхідність існування такого органу була очевидною, бо ситуація з правопорядком у гуртожитках університету, як і по всій Україні була складною⁴⁴.

Згодом загін став популярним серед студентства і для того, щоб прийняти усіх бажаючих, на його базі було утворено студентський клуб “Сапсан”, який нараховував вже близько ста осіб. Його члени не тільки займалися фізичною підготовкою і підтриманням правопорядку під час проведення різноманітних заходів, а й усебічно працювали над самовдосконаленням, ходили у багатоденні походи, купалися взимку у річках Смот-

рич та Дністер, брали участь у міських змаганнях з рукопашного бою тощо. Про діяльність “Сапсану” писали навіть столичні “Киевские ведомости”⁴⁵.

Справді по-новому студентський орган став розвиватися після того, як у грудні 1998 р. Президент України видав наказ “Про утворення органів самоорганізації населення” (ОСН), а у лютому 1999 р. міська рада Кам’яниччя-Подільського постановила утворити подібні загони у навчальних закладах міста. Отримавши таку вагому юридичну підтримку у сапсанівців відкрилось нове дихання. На загальних зборах було прийнято ухвалу переробити статут клубу відповідно до нової юридичної бази. Керівництво звернулося до начальника міського відділу УМВС України у Хмельницькій області з проханням видати сапсанівцям відповідні до наказу президента, посвідчення, які надавали їм додаткового статусу⁴⁶.

Прийнятий у червні 2000 р. Закон України “Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону” чітко визначив порядок створення та діяльності громадських формувань із забезпечення охорони громадського порядку, обов’язки та права їх членів, питання соціального захисту та заходи заохочення і стягнення, які можуть бути застосовані до членів громадських формувань. Цей документ спрямував діяльність самоврядних організацій Хмельниччини у чітке правове русло, надав їм відповідного юридичного статусу⁴⁷.

Штаб клубу почав шукати нові підходи до системи виховання сапсанівців. Виховний процес був скерований у чотирьох напрямках: фізичному, правовому, психолого-комунікативному та морально-естетичному. Перший – забезпечили триразові тренування з рукопашного бою, тхеквондо, боксу, важкої атлетики, що проводилися відповідно до сформованого графіку, в якому було враховано особистісні фізичні параметри кожного з сапсанівців. Почали регулярно проводитися “внутрішні спаринги”, сапсанівці брали активну участь в міських змаганнях з рукопашного бою, а кращі з кращих – в обласних та всеукраїнських.

В організації правового виховання суттєву допомогу надали міський відділ внутрішніх справ, прокуратура та відділ юстиції. В останні чотири роки на збори сапсанівців постійно запрошувалися начальник Кам’яниччя-Подільського міського відділу УМВСУ у Хмельницькій області полковник М.Семеншин, прокурор міста старший радник юстиції С.Ромась, начальник міського відділу юстиції С.Ноль. З членами клубу регулярно проводилися бесіди-семінари на різноманітні теми: “Що таке адміністративний проступок та кримінальний злочин”, “Права та обов’язки членів

органів сприяння міліції під час чергування”, “Порядок взаємодії органів самоорганізації населення з органами МВС” та інші⁴⁸. Важливу роль у формуванні якостей справжнього сапсанівця поклало психолого-комунікативне виховання. Цей напрямок роботи здійснюється шляхом проведення бесід на спеціальні теми, а також через одну із найсучасніших форм впливу на особистість – психологічні тренінги, де сапсанівці знайомляться з мовою жестів, різноманітними прийомами уникнення загострення конфліктних ситуацій, а на тренінгах особистісного росту навчаються володіти собою в найскрутніших ситуаціях.

На думку керівництва клубу, фізичні потенції будь-якого бійця не можна вважати задовільними без належного морально-естетичного виховання. Адже під час чергування та й у повсякденному житті, студент-сапсанівець сам має бути взірцем для інших, не порушувати правила проживання у гуртожитках, бути ввічливим, дотримуватися охайності у побуті тощо. Для цього у клубі розроблений власний статут, щось на зразок “кодексу честі”, а систематичні зустрічі сапсанівців з православним священиком, доктором богослов’я отцем Олексієм (Добошем) стали популярними серед усього студентства університету⁴⁹. Сьогодні сапсанівці мають свої форму, шеврон, нашивку та інші відзнаки. Клуб має власний прапор. Розроблено знак для кращих сапсанівців, які протягом трьох років є членами клубу, мають відмінні показники у фізичному розвитку та навчанні, шляхетну поведінку, активну громадську позицію. Цей знак виготовлено з білого металу у формі меча на фоні сонячних променів. Він має назву “Ескалібур” (саме таку назву мав магічний меч у самого шляхетного з королів, легендарного митрофорця – короля Артура) і носить з лівого боку на грудях. Така зовнішня атрибутика є додатковим стимулом у вихованні справжніх людських якостей сапсанівця⁵⁰.

Члени клубу неодноразово займали призові місця та отримали більше сотні відзнак у міських змаганнях з рукопашного бою серед спортивних клубів міста. Штаб майже щороку виступає організатором відкритих міських змагань з рукопашного бою, в яких брали участь відповідні клуби зі всієї України. Вияв громадської зрілості студентів всіяко підтримується керівництвом університету. Ректорат заохочує найбільш активних студентів грошовим преміями, відзначає грамотами. Сапсанівці охороняють громадський порядок у вечірній час, здійснюючи патрулювання на вулицях міста разом з міліціонерами патрульної служби. Студентський клуб нараховує понад 100 осіб, серед яких відмінники навчання, майстри і кандидати у майстри спорту⁵¹.

У 2000 р. за успіхи у підтриманні правопорядку у студентських гуртожитках начальник міського відділу УМВСУ у Хмельницькій області нагородив “Сапсан” дипломом, а командира клубу Бучацького Мирослава – іменним наручним годинником. За допомогу у підтриманні правопорядку під час проведення різноманітних молодіжних акцій у місті, клуб неодноразово відзначався грамотами міськвиконкому. У травні 2004 р. “Сапсан” на організованому обласною державною адміністрацією Хмельниччини та обласним науково-методичним центром культури і мистецтва конкурсі “Подільський Оскар” визнано одним із найбільш успішних молодіжних проєктів в регіоні. У травні 2006 р. у тому ж конкурсі він визнаний одним із кращих і дієвих органів студентського самоврядування Хмельниччини⁵².

У листопаді 2008 р. за вагомі здобутки у правовиховній роботі та підтриманні правопорядку міністр юстиції України М.Онищук нагородив наставника клубу “Сапсан” проректора з виховної роботи університету А.Заводовського Почесною відзнакою “За заслуги”⁵³. Самоврядний студентський орган “Сапсан” Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за роки своєї діяльності напрацював багатющий досвід та цінні традиції.

Відповідно до законодавства, виконуючи свої обов’язки, члени громадських формувань області захищають права і законні інтереси студентів, незалежно від їх соціального походження, расової та національної належності, майнового стану, мови, статі, релігійних, політичних переконань та ін. Прояви студентського самоврядування у такій формі допомагають формувати у кожного конкретного студента психологічне відчуття особистої захищеності та безпеки близьких йому людей. Одночасно такі дії де в чому обмежують права молодих людей, якщо цього вимагають обставини, тому, певним чином, викликають у окремих студентів суб’єктивне сприйняття⁵⁴. Незважаючи на те, що формування, що сприяють міліції є самоврядними і утворюються зусиллями самих студентів, деякі молоді люди дають їхнім діям негативну раціонально-емоційну оцінку (з цією проблемою перемирюється інша – ставлення молоді до представників правоохоронних органів, до влади в цілому)⁵⁵.

Діяльність студентських формувань сприяння міліції під час забезпечення прав студентів неможлива без застосування владних повноважень та примусу. У психологічному аспекті ефективність застосування останніх залежить не тільки від рівня сформованої законослужняності, а й від рівня довіри. На довіру суттєво впливає так званий стереотип “представника

закону”, поширений у студентському середовищі. Цей стереотип представляє собою спрощений, схематизований, емоційно забарвлений образ, який свідомо чи підсвідомо переноситься молоді людиною на кожного добровільного помічника міліції. Цей образ має упереджено-негативний характер і призводить до психологічних бар’єрів – смислових, емоційних, комунікативних і знижує рівень довіри студентів до членів громадських формувань⁵⁶. Однак варто зазначити, що, в цілому, студенти Хмельниччини сприймають діяльність громадських формувань як запоруку реалізації їх прав та свобод. Важливим психологічним аспектом діяльності студентських формувань, що сприяють міліції є публічність. Лише за такої умови їхні дії перетворюється на важливу і почесну соціальну роль, так як публічність є сильнодіючим емоційним чинником. Негативний вплив на сприйняття дій правоохоронця спостерігається при демонстрації членом громадського формування невпевненості, розгубленості, страху, роздратованості, люті, “затиску”. Наступний негативний психологічний підтекст пов’язаний з тим, що студенти-правоохоронці одночасно повинні суворо дотримуватися своїх “клубних” обов’язків і традиційних, загальноприйнятих норм поведінки студента. Порушення цих норм представниками добровільних формувань студенти сприймають як невинуваті, образливі і реагують відповідним чином. Такі реакції ґрунтуються на власних (нерідко у чомусь помилкових) уявленнях молоді про те, що і як мають робити охоронці правопорядку⁵⁷.

Найскладнішою психологічною проблемою у діяльності членів громадських формувань є протидія студентам, які неодноразово порушують моральні та правові норми. Спілкування з останніми об’єктивно викликає негативні емоції у самих правоохоронців через те, що вони мають “в односторонньому порядку” поважати гідність правопорушників і встановлювати з ними довірливі стосунки. Такі обставини вимагають у перших значних психологічних зусиль. Наступна проблема. Поступово студент-правоохоронець настільки “зростається” зі своєю громадською діяльністю, що поза власним бажанням залишається “на службі” у всіх сферах свого життя. Йому стає важко виходити з такої соціальної ролі, а тим більше дистанціюватися від неї. Це призводить до певних деформацій у стосунках з колегами. Деформаційні зміни постають і розвиваються за двома принципами: аналітичної незалежності і позитивного зворотного зв’язку⁵⁸.

Вплив таких змін на ефективність діяльності студентських формувань сприяння міліції найбільш рельєфно проявляється через конкретні соціальні вияви. Одним із них є довільно-суб’єктивне тлумачення студен-

тами правослухняної поведінки. Воно має два головних аспекти. Перший – полягає в допустимості студентами-правоохоронцями навмисного (невипадкового) порушення нормативно-правової регламентації власних дій. Другий – криється в адаптації до правопорушень, примирливому ставленні до осіб, що їх здійснюють (особливо, якщо це – одногрупники, або ж “земляки”), формально пасивному виконанні обов’язків.

Наступним виявом деформаційних змін в особистості студентів під час здійснення ними правоохоронної діяльності є перенесення стилю “службового” спілкування, на “позаслужбові” стосунки зі студентами. Таке перенесення спочатку здійснюється мимовільно та зрідка, однак з часом переростає у звичку. Не менш небезпечними є зміни у так званому образі “Я” студента-правоохоронця (йдеється про систему уявлень особи, яка виконує функцію примусу, про саму себе)⁵⁹.

Отже, на ефективність діяльності студентських органів сприяння міліції при забезпеченні правопорядку суттєво впливають такі психологічні чинники, як “стереотип правоохоронця” в свідомості студентів, публічність діяльності самоврядних органів, висока ступінь конфліктності молоді, суперечливість діяльності студента-правоохоронця, небажані деформації особистості. Враховуючи ці чинники, їх можливі негативні соціальні та особистісні наслідки, відділом психологічної корекції та реабілітації студентського формування “Сапан” Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка проводяться спеціальні запобіжні та корекційні заходи⁶⁰.

У 2004 р. спільними зусиллями органів студентського самоврядування, адміністрації та міського відділу УМВСУ в Хмельницькій області у Подільському державному аграрно-технічному університеті було утворено загін сприяння міліції “Кобра”. У статуті студентського формування зазначається, що його основним завданням є надання допомоги органам внутрішніх справ у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки, запобіганню адміністративним проступкам та злочинам, боротьба з дитячою бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх⁶¹. За активну участь у підтриманні правопорядку студенти, що входять до “Кобри” (36 осіб) неодноразово заохочувалися органами внутрішніх справ, виконавчими органами та органами місцевого самоврядування. Формування увійшло до об’єднаної міської громадської організації з охорони громадського порядку “Міська дружина”⁶². Цікавим є досвід керівництва “Кобри” з визначення рейтингу діяльності членів громадського формування. Відповідальна особа, використовуючи інформацію, що періодично подають

голови підрозділів загону, заносить данні на кожного студента у комп'ютер, накопичує інформацію за спеціальною програмою і, в кінці року, подає списки кращих правоохоронців керівництву для заохочення пропорційно набраним балам⁶³. Члени студентських формувань з охорони громадського порядку "Сапсан" та "Кобра" в останні роки стали надійними помічниками міліції у забезпеченні громадської безпеки гостей і кам'ячан під час проведення у місті міжнародних фестивалів "Козацькі забави", "Аквадром", "Ретрофест", "Тerra Heroica", "Технопарк кам'яного періоду" та міжнародних чемпіонатів з повітроплавання⁶⁴. Студенти гідно стоять на сторожі правопорядку під час загальноміських культурних і спортивних заходів та урочистостей. Результатом такої взаємодії в останні п'ять років, на думку начальника Управління Міністерства внутрішніх справ України в Хмельницькій області генерал-майора міліції Володимира Гаврилюка є падіння рівня підліткової злочинності майже на третину (із 107 до 71), зменшення кількості розбоїв, грабежів, крадіжок на території міста⁶⁵.

До основних проблем у забезпеченні та організації діяльності студентських самоврядних формувань з охорони правопорядку слід віднести недосконалість законодавчої бази України, що регламентує їх діяльність і слабе методичне забезпечення педагогічного керівництва ними. Для того, щоб хоч якось зрушити проблему з місця у травні 2009 р. спільними зусиллями освітян, виконавчої влади, органів самоврядування та силових структур міста було проведено всеукраїнську науково-практичну конференцію "Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів". У жвавому обговоренні проблем, що заважають сьогодні становленню та ефективній роботі громадських самоврядних формувань з охорони правопорядку, взяли участь сотні освітян, представників міліції, прокуратури, юстиції та законотворці з усієї України⁶⁶.

Не можна підготувати студентську молодь до життя в демократичному суспільстві, навчаючи і виховуючи її авторитарними методами. Діяльність викладачів і студентів має поєднуватись у парадигмі, яка втілює цінності демократичного суспільства. Сьогодні все частіше і гучніше лунають заклики впроваджувати кодекси честі у вищу освіту України. У першу чергу студентська молодь бажає не просто навчатися, здобувати фах, а й мати такі відносини з викладачами, які вибудовувалися б на глибокій повазі та дотриманні загальноновизнаних суспільних норм моралі⁶⁷.

Знаково, що самі студенти К-ПНУ імені Івана Огієнка Хмельниччини стали ініціаторами та натхненниками розробки і запровадження кодексів

честі у вишах області. У березні 2009 р. студентський сенат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка створив ініціативну групу, яку очолила студентка факультету української філології сенатор Оксана Дяченко⁶⁸. Було проведено кілька зустрічей зі студентами українських вишів, що вже мали власні кодекси честі та студентами, що навчаються у США, Об'єднаному Королівстві та Німеччині (у вишах цих країн згадані кодекси існують вже багато десятиліть)⁶⁹.

Троє студентів-сенаторів пройшли тренінги та взяли участь у конференціях з даної тематики, що були організовані ініціативним студентством у різних містах України⁷⁰. Після копіткої роботи, наприкінці червня на розгляд студентського сенату Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка була подана перша редакція кодексу честі. 24 вересня 2009 р. з невеликими змінами кодекс затвердила Вчена рада університету⁷¹. Цей кодекс розроблявся як звід моральних настанов, що у майбутньому мають покращити міжособистісні стосунки в університетській громаді. Основні засади, якими керувалися розробники кодексу, були: гідність – кожна людина від народження є особистістю і ніхто не вправі своїми вчинками принижувати її; честь – кожна людина народилася з невід'ємним правом поваги до себе і ніхто не вправі знечестити її; справедливість – однакове ставлення до кожного, не зважаючи на його матеріальний стан, соціальне становище, національність, стать, релігійні переконання тощо; толерантність – уміння прислухатися до іншого, поважати його думку, не нав'язувати йому свої погляди⁷².

Ініціативна група, розробляючи принципи кодексу, ставила перед собою відповідну мету. "Зовсім не хотілося когось повчати чи у черговий раз моралізувати, ні", наголошувала у своєму зверненні до студентства сенатор Оксана Дяченко. – "Наш Кодекс честі – це своєрідний дороговказ до доброзичливого, справедливого, людяного, шляхетного відношення в університетській громаді. Це – акт визнання різних суб'єктів навчально-виховного процесу як партнерів, друзів, власне, ЛЮДЕЙ. Це намагання створити клімат довіри у відносинах викладач-студент, студент-студент"⁷³.

На переконання усіх, хто долучився до розробки кодексу, документ не мав бути завеликим. У деяких вишах України кодекси честі сягають 20-ти, а то й і 30-ти сторінок, дублюючи університетські статuti, закони України "Про освіту" та "Вищу освіту", навіть норми з Конституції України. Зрозуміло, що такі документи не будуть читати, не кажучи вже про дотримання їхніх принципів. "Наш кодекс – лаконічний зрозумілий усім і вміщається на одному аркуші" – з гордістю зазначали студенти-кодексо-

творці⁷⁴. Деякі з принципів кодексу честі просякнуті загальнонародською мораллю, яка властива священним книгам – Біблії, Корану, Ведам, але не тільки.

При розробці документа постала дилема: чи має бути два окремих кодекси – один для студентів, а інший для науково-педагогічних працівників, чи ж бо зробити єдиний звід моральних норм для усіх. Перші редакції містили дві окремих збірки норм і сягали 10-ти сторінок, однак, насамкінець, розробники зупинилися на короткій редакції – 7-ми загальних принципах для усієї громади⁷⁵.

Жоден із законів України сьогодні на пряму не регулює дію кодексів честі у вишах. Однак закони України “Про освіту” та “Про вищу освіту” мають достатньо положень, які дають усі правові підстави для впровадження такого документа у життя. Наприклад, із статті 4 Закону України “Про освіту” випливає, що освітні заклади мають формувати у молодій людини високодуховні світогляд та переконання. Стаття 6 цього ж Закону визначає принципи освіти в Україні, одним із яких є пріоритетність загальнонародських духовних цінностей⁷⁶. Тобто, разом із набуттям фаху, молодь у навчальних закладах обов’язково має набратися ще й високої моралі. У статті 52 Закону України “Про освіту” наголошується на обов’язковому дотриманні суб’єктами навчання моральних та етичних норм. Університетський кодекс честі розвиває та доповнює ці норми. Стаття 56 Закону зобов’язує працівників освіти особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнонародської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості тощо⁷⁷.

У статті 22 Закону України “Про вищу освіту” серед головних завдань, які ставляться перед вишами, є забезпечення культурного та духовного розвитку особистості. Стаття 41 Закону передбачає, що навчально-виховний процес у вишах має сприяти моральному та духовному розвитку студента⁷⁸. Отже, можна з певністю стверджувати, що нині в Україні достатньо правових норм, які, хоч і не прямо, та все ж юридично регулюють дію кодексів честі.

Прийняття кодексу честі університету – це тільки перша сходинка, стверджують сенатори. На часі утворення судів честі, апеляційних комісій та інших органів, які б розглядали питання порушень принципів кодексу⁷⁹. Така практика існує у вишах США та Європи. Там також розроблена система покарань за проступки: відсторонення від навчання на один рік, відрахування з вишу без права поновлення, внесення запису про проступок

у особову справу студента, з якою з часом може ознайомитися роботодавець тощо. Вишам України потрібно виробляти трохи інші підходи, хоча певний зарубіжний досвід варто запозичити.

У преамбулі кодексу честі Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка зазначається, що студенти та науково-педагогічні працівники, усвідомлюючи високу честь належати до громади одного із найпрестижніших вишів України з багатою історією та традиціями, впроваджують кодекс честі, що складається з семи принципів і базується на загальнонародських засадах поваги, толерантності, чесності, відповідальності, справедливості, свободи вибору та довіри⁸⁰.

У “принципі” першому зазначається, що кожен студент та науково-педагогічний працівник університету є вільною особистістю, яка виявляє індивідуальність, креативність та неординарність у навчально-виховному процесі. У “принципі” другому кодексу йдеться про дотримання університетською громадою вивіреного історичним досвідом українського народу духовних орієнтирів, і наголошується, що вона є виразником і носієм національних і загальнонародських цінностей: свободи, гуманності, справедливості, верховенства права і закону, послідовним і непримиреним борцем проти будь-яких виявів зла – бездуховності, аморальності, неправності та злочинності. У “принципі” третьому зосереджується увага на спільності дій та зусиль, науково-педагогічних працівників та студентів для досягнення високої мети навчання та виховання. У четвертому “принципі” зазначається, що студенти та науково-педагогічні працівники університету мають за честь всебічно сприяти створенню та розвитку висококультурних міжособистісних стосунків університетської громади для максимального самовираження кожного, поважають гідність особи, попри її стать, вік, матеріальний та соціальний стан, расову приналежність, релігійні та політичні переконання⁸¹.

“Принцип” п’ятий визначає як високу честь усіх учасників навчально-виховного процесу творчо і сумлінно виконувати свої обов’язки, повсякчас дбати про саморозвиток та самовдосконалення, підвищувати рівень теоретичних знань та практичних умінь, тяжіти до інноваційної парадигми життєвого устрою, професійного, інтелектуального та фізичного зростання.

У “принципі” шостому йдеться про високу честь кожного представника університетської громади бути взірцем високої духовної культури, моралі та етики, виразником високих особистісних чеснот та істинного шляхетства.

Сьомий “принцип” скеровує увагу кожного студента, науково-педагогічного працівника та випускника на усвідомлення своєї пожиттєвої належ-

ності до університетської громади як потужного осередку національної культури, освіти і науки, і спонукає їх підтверджувати цю приналежність свідомою діяльністю та поведінкою впродовж усього життя⁸². Успішна діяльність студентського сенату Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка по розробці та впровадженню кодексу честі активізувала рух за поліпшення морального клімату у вищих навчальних закладах області і стала своєрідним дороговказом для студентів інших вишів Хмельниччини. Сьогодні аналогічні кодекси розробляються студентськими радами Подільського державного аграрно-технічного університету, Кам'янець-Подільського будівельного коледжу, Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму, Кам'янець-Подільського медичного училища та ін. У сучасних умовах студентське самоврядування покликане вирішувати принципово нові завдання, і запорукою цього має стати високий рівень педагогічної культури науково-педагогічних працівників. У Хмельницькій обласній державній адміністрації переконані, що організації студентського самоврядування потрібно вчитися не тільки студентам, а й тим, хто здійснює педагогічне керівництво студентським самоврядуванням. Для організації такого навчання управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту та управлінням освіти і науки облдержадміністрації було започатковано щорічні семінари для проректорів та заступників директорів з виховної роботи "Інноваційні форми та методи виховання у вищій школі". Перший такий семінар був проведений на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у грудні 2008 р.⁸³

Студентське самоврядування є дієвим засобом виховання громадської активності студентів, сприяє реалізації у вишах прямої і представницької демократії. На думку вчених, це має реалізовуватися через можливість кожного студента за період навчання побувати в ролі організатора і виконавця конкретної громадсько-корисної діяльності⁸⁴. Однак, як показує практика, студенти, які не володіють лідерськими якостями, пасивні та байдужі до громадських справ, не бажають брати участі у самоврядуванні.

Серед академічної громади університету просвітян, громадських діячів, студентських активістів, представників виконавчої влади Хмельниччини триває пошук відповідей на питання: яким має бути студентське самоврядування у майбутньому, як воно має розвиватися? Очевидно, що нові його форми виростатимуть із самого життя, практики життєдіяльності окремих вишів і залежатимуть від ступеня громадянської зрілості студентської та освітянської громад, особистої (внутрішньої) готовності кожного

студента та викладача до процесів самовдосконалення, самовиховання та самоуправління.

Незрілий студентський колектив не зуміє використати можливостей самоврядування тому, що воно не є для нього усвідомленою необхідністю відповідати за свої справи та результати діяльності. Багато залежатиме від педагогів та адміністрації, адже реальне самоврядування вимагатиме відмовитися від старих форм педагогічної роботи, створити зовсім інше середовище для організації навчання та виховання, заставить піти на живий, творчий діалог зі студентством.

Проблема становлення дійсного і всеохоплюючого студентського самоврядування, ще подекуди, проявляється в неповній визначеності ролі цих органів в організації навчального процесу, у призначенні стипендій, працевлаштуванні випускників, поселенні в гуртожитки тощо. Не завжди спостерігається розуміння і підтримка ініціатив студентства з боку керівників деяких вищих навчальних закладів.

Отже, в добу незалежності України найдавніший виш Поділля – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, керуючись українським законодавством, потребою формування активної життєвої позиції майбутніх фахівців, витворив систему студентського самоврядування, яка постійно вдосконалюється і є незалежною від адміністрації структурою. Багатогранна діяльність самоврядних органів спрямована на вирішення низки важливих наукових, культурно-освітніх та інших завдань, що позитивно позначається на становищі студентської громади, взаєминах у молодіжному колективі і з своїми наставниками-викладачами.

Аналіз стану студентського самоврядування на Хмельниччині переконає, що всі недоліки та проблеми будуть успішно подолані, якщо студенти спільно з адміністраціями вишів будуть неухильно дотримуватися положень, закріплених в Ерфуртській декларації університетського самоврядування "До надійного університету XXI сторіччя", головне з яких звучить так: "університет у XXI сторіччі повинен функціонувати як надійна і згуртована громада... Викладачі і студенти становлять об'єднану спільноту, яка несе колективну відповідальність за дії, вчинені під юрисдикцією університету та від його імені"⁸⁵.

Примітки:

1. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: монографія. – К., 2007. – С. 3.
2. Закони України: "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", "Загальнодержавна програма

підтримки молоді на 2004–2008 роки”. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах // Інформаційний вісник вищої освіти. – 2002. – № 7. – С. 12-15 та ін.

3. Бех, І. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід / І. Бех. – К. : Либідь, 2003.

4. Практическая психология для менеджеров / Отв. ред. Тутушкина М. – М. : Филин, 1996. – 436 с.

5. Вудкок, М. Раскрепощенный менеджер: для руководителя-практика. Пер. с англ. / М. Вудкок, Д. Френсис. – М. : Прогресс, 1990; Зейверт, Л. Ваше время в ваших руках. Пер. с нем. / Л. Зейверт. – М. : Экономика, 1991. – 657 с.

6. Аугустинавичюте, А. Теория интертипных отношений / А. Аугустинавичюте. – Вильнюс, 1980. – 688 с.

7. Слинко, О. Ключ к сердцу-соционика / О. Слинко. – К. : Довіра, 1991; Гуленко, В. Сиционика для руководителя / В. Гуленко, А. Молодцов. – В 2-х кн. – К., 1993. – 397 с.

8. Лукашевич, М. Соціалізація. Виховні механізми та технології / М. Лукашевич. – К., 1998. – 348 с.

9. Див.: Гриндер, Д. Структура магии / Д. Гриндер, Р. Бендлер. – СПб., 1996.

10. Указ Президента України “Про всеукраїнську студентську раду” від 22.11.2001 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.nau.edu.ua/press/statti/archiv/2007/rozvitok.htm>.

11. Ніколаєнко, С. Розвиток студентського самоврядування – важливий чинник забезпечення якості вищої освіти: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.nau.edu.ua/press/statti/archiv/2007/rozvitok.htm>.

12. Коваль, К. Проблема компетентності членів колегії всеукраїнської студентської ради при Міністерстві освіти та науки України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studua.org/articles/2008/12/07/1427.html>.

13. Печончик, Т. Рік для молодих: курс на Європу, черги на житло, розчарування в політиці / Т. Печончик. – Дзеркало тижня. – № 50 (629). – 30 грудня-5 січня 2007. – С. 6.

14. Там само.

15. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / За ред. В. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 35.

16. Положення “Про студентське самоврядування Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка”.

17. Там само.

18. Соловей, М. Виховна робота у вищому навчальному закладі / М. Соловей, В. Демчик. – К., 2003. – С. 127.

19. Луцюк, І. У центрі уваги – масовість / І. Луцюк // Корчагінець. – 1984. –

6 грудня. – С. 4.

20. Синявская, С. Физкультурный держим шаг / С. Синявская // Спортивная газета. – 1984. – 24 сентября.– С. 2; Радченко, Л. Ориентиры “Буревесника” / Л. Радченко. // Спортивная газета. – 1984. – 3 декабря. – С. 2.

21. Соловей, М. Виховна робота у вищому навчальному закладі / М. Соловей, В. Демчик. – К., 2003. – С. 127.

22. Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка: Факультет фізичної культури в персонах. – Кам’янець-Подільський : ФОП Син Я., 2009. – С. 263.

23. Завальнюк, О. Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка: Історичний нарис / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарницький. – Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2009. – С. 317.

24. Соловей, М. Зазначена праця. – С. 129.

25. Статути Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Хмельницького національного університету, Хмельницького економічного університету, Хмельницького університету управління та права, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Хмельницького політехнічного коледжу та ін.

26. Завальнюк, О. Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка у добу незалежної України / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарницький. – Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2008. – С. 681.

27. Клію. – 2010. – № 77.

28. Будзей, О. Від повитух до академіків: Ювілеї / О. Будзей // Подолянин (Кам’янець-Подільський). – 2007. – 5 січня. – С. 4.

29. Завальнюк, О. Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка у добу незалежної України. – С. 682.

30. Яқуніна, Н. Шустерlive: закулисьє. Пятница, 27 ноября 2009 г.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yakunina.blogspot.com/>.

31. Там само.

32. Там само.

33. Там само.

34. Положення про студентське самоврядування Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

35. Хоптяр, Ю. Правове виховання у процесі формування правосвідомості молоді / Ю. Хоптяр // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам’янець-Подільський : ПП Буйніцький О.А., 2009. – С. 181.

36. Головченко, В. Правові механізми формування правосвідомості студентів

- / В. Головченко, А. Потьомкін // Право України. – 2006. – № 4. – С. 101.
37. Хоптяр, Ю. Зазначена праця. – С. 182.
38. Головченко, В. Особливості формування правової культури молоді / В. Головченко // Право України. – 2004. – № 10. – С. 120.
39. Хоптяр, Ю. Зазначена праця. – С. 182.
40. Головченко, В. Правові механізми формування правосвідомості студентів / В. Головченко, А. Потьомкін // Право України. – 2006. – № 4. – С. 101.
41. Завальнюк, О. До історії виникнення на Кам'яничині громадських формувань з охорони правопорядку / О. Завальнюк // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 73.
42. Там само. – С. 74.
43. Там само. – С. 75.
44. Левицька, Т. Студентський клуб підтримання правопорядку “Сапсан” як одна із форм студентського самоврядування у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка / Т. Левицька // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 123.
45. Киевские ведомости. – 1995. – № 237. – С. 8.
46. Левицька, Т. Зазначена праця. – С. 125
47. Закон України “Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону” від 22 червня 2000 року № 1835-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon№1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mail№reg1835-14>.
48. Левицька, Т. Зазначена праця. – С. 124.
49. Заводовський, А. Перехід на особистісно зорієнтоване виховання у студентському клубі по підтриманню правопорядку “Сапсан” Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / А. Заводовський // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 78.
50. Левицька, Т. Зазначена праця. – С. 125.
51. Завальнюк О. До історії виникнення на Кам'яничині громадських формувань з охорони правопорядку. – С. 75.
52. Левицька, Т. Зазначена праця. – С. 125.
53. Подолянин. – 2008. – № 37. – С. 3.
54. Діденко, Я. Психологічні аспекти діяльності студентського клубу по підтриманню правопорядку “Сапсан” при забезпеченні прав студентів у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка / Я. Діденко // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організа-

- ціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 64.
55. Там само.
56. Там само. – С. 65.
57. Там само.
58. Там само.
59. Там само.
60. Там само.
61. Гуцул, Т. Взаємодія правоохоронних органів з вищими навчальними закладами / Т. Гуцул // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 62.
62. Там само. – С. 63.
63. Бендера, І. Рейтинг-оцінювання діяльності членів громадських формувань – дієвий мотиваційний механізм / І. Бендера // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 41.
64. Нестерук, А. Взаємодія органів місцевого самоврядування та внутрішніх справ – запорука безпеки міської громади / А. Нестерук // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 11.
65. Гаврилюк, В. Взаємодія міліції з громадськими формуваннями по запобіганню корисно-наслідковим злочинам неповнолітніх / В. Гаврилюк // Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів. – С. 5.
66. Програма Всеукраїнської науково-практичної конференції “Взаємодія правоохоронних органів з муніципальними і неурядовими організаціями в питаннях профілактики правопорушень та злочинів”. – К. ; Кам'янець-Подільський, 2009.
67. Донець, А. Створюємо Кодекс честі разом / А. Донець // Студентський Меридіан. – 2009. – 15 квітня. – № 1639-1641. – С. 5.
68. Дяченко, О. Нам потрібен Кодекс честі / О. Дяченко // Студентський Меридіан. – 2009. – 15 квітня. – № 1639-1641. – С. 5.
69. Перший Кодекс честі для вишів був розроблений ще у 1779 році Томасом Джеферсоном для коледжу Вільяма і Мері, і був використаний як модель для розробки інших кодексів у вишах США, а згодом і європейських країн.
70. Дяченко, О. Зазначена праця. – С. 5.
71. Заводовський, А. Наш Кодекс честі / А. Заводовський // Студентський Меридіан. – 2009. – 2 жовтня. – № 1652-1654. – С. 2.
72. Дяченко, О. Зазначена праця. – С. 5.

73. Заводовський А. Зазначена праця. – С. 2.
 74. Дяченко О. Зазначена праця. – С. 5.
 75. Заводовський А. Зазначена праця. – С. 2.
 76. Закон України Про освіту / Права та гарантії студента: Зб. нормативно-правових документів / Укл. Г. Ф. Труханів, С. М. Романюк, А. І. Клименко, О. С. Цибін. – К. : Четверта хвиля, 2005. – С. 44.
 77. Там само. – С. 45.
 78. Закон України Про вищу освіту / Права та гарантії студента. – С. 47.
 79. Дяченко, О. Зазначена праця. – С. 5.
 80. Заводовський, А. Зазначена праця. – С. 2.
 81. Там само.
 82. Там само.
 83. Студентський Меридіан. – 2009. – 10 лютого. – № 1645-1647. – С. 1.
 84. Соловей, М. Зазначена праця. – С. 139.
 85. Ерфуртська декларація університетського самоврядування “До надійного університету XXI сторіччя”: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studua.org/articles/2006/08/03/1253.html>.

Summary

We study the formation processes of student government in Kamenetz-Podolsk National University named after Ivan Ogienko in the years of independence of the Ukrainian state.

Key words: student government, Kamenetz-Podolsk National University named after Ivan Ogienko, student senate, academic community, higher education.

Одержано 1 вересня 2011 р.

УДК 377(477.43)“2009/2011”

П.С.Атаманчук, І.М.Конет, В.С.Щирба

Міжнародне наукове співробітництво кафедр фізико-математичного факультету (2009–2011 рр.)

У повідомленні проаналізовано міжнародне наукове співробітництво кафедр фізико-математичного факультету Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: міжнародне наукове співробітництво, кафедра, фізико-математичний факультет.

Міжнародна співпраця в різних галузях освіти і науки – пріоритетний напрямок у діяльності Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка¹.

Значну увагу міжнародному науковому співробітництву приділяють також кафедри фізико-математичного факультету. Зокрема, упродовж 2009–2011 років сформовано і реалізовано низку заходів і проектів з науковими установами та ВНЗ Азербайджану, Болгарії, Молдови, Російської Федерації, Словаччини, Угорщини, Фінляндії.

Кафедра методики викладання фізики і дисциплін технологічної освітньої галузі

(завідувач кафедри – П.С.Атаманчук,

доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВО України)

Інноваційні технології компетентнісно-світоглядного становлення майбутнього вчителя фізики формувались та одночасно проходили серйозну експертизу внаслідок виконання спільних проектів кафедри з відповідними міжнародними структурними підрозділами:

- Московського педагогічного державного університету (Російська Федерація – з 2006 р.);
- Московського державного університету технологій і управління (Російська Федерація – з 2007 р.);
- Російського державного педагогічного університету імені О.І.Герцена (Російська Федерація – з 2009 р.);
- Калузького державного педагогічного університету імені К.Е.Цюлковського (Російська Федерація – з 2009 р.);
- Міжнародного академічного Товариства імені Михайла Балудянського (Словаччина – з 2010 р.);